

INAUGURACIÓ DEL CURS ACADÈMIC DEL SISTEMA UNIVERSITARI CATALÀ 2011/2012

UPC, 7 d'octubre de 2011

Discurs del rector

Hble. Sr. Andreu Mas Colell, Conseller d'Economia i Coneixement, rectores i rectors magnífics de les universitats catalanes, secretari d'Universitats i Recerca, directors generals d'universitats i de recerca, diputades i diputats del Parlament de Catalunya, secretari general del Consell Interuniversitari de Catalunya, Alcaldes, Regidors, presidents dels Consells Socials de les universitats catalanes, autoritats, membres de la comunitat universitària, amigues i amics...

Siguin les meves primeres paraules de satisfacció, agraïment i felicitació. De satisfacció, per l'honor que significa per a la nostra comunitat universitària acollir l'acte d'inauguració del Curs Universitari de Catalunya. D'agraïment a en Josep Lluís Bonet per la seva lliçó inaugural. Moltes gràcies, Josep Lluís, també per les teves paraules de reconeixement i suport a la nostra Universitat.

Fa uns moments, com ja és habitual en l'acte d'obertura del curs acadèmic a la UPC, hem fet reconeixement públic dels Premis Extraordinaris de Doctorat, i dels millors treballs de recerca que han estat presentats per l'estudiantat de batxillerat i de cicles formatius, responent a la convocatòria del premi que cada any convoquem per fomentar l'interès dels joves estudiants per l'arquitectura, les ciències i les tecnologies sostenibles. Al vestíbul podreu veure el resultat dels treballs d'en Eduard Serrahima, Albert Alcoberro, i Arnau Gil, que han estat els estudiants guanyadors. Felicitats a tots ells. Haig de fer extensiva també aquesta felicitació als professors i als tutors que, sens dubte, us han ajudat a assolir aquest èxit, i agraeixo especialment el patrocini d'aquests premis per part del Col·legi d'Enginyers Tècnics

Industrials de Barcelona i de la Càtedra UPC Endesa Red de Valors Humans en l'Enginyeria – Victoriano Muñoz Oms.

M'hauran de permetre encara que destaquí que aquest senzill acte de reconeixement als millors doctorats de la UPC i als millors treballs de recerca de secundària és, en ell mateix, metàfora dels valors de present i de futur d'un capital humà que no podem ni hem de deixar malbaratar...

No voldria tancar aquest capítol de reconeixements sense fer referència a les persones que han estat guardonades amb la medalla de la UPC. Gràcies, Francesc Boada, pel teu suport des de l'Associació d'Amics. Als delegats del rector, Joaquim, per la teva dedicació impulsant la formació permanent, i Gregorio, per fomentar i incrementar la participació de la UPC en els programes europeus. Finalment, voldria felicitar d'una manera especial, a en Josep, que rep un reconeixement no sols pel seu suport com a primer vicerector, sinó també per la seva llarga trajectòria de gestió des de diferents càrrecs acadèmics. Tots ells, amb el seu treball constant, esforç i dedicació personal han contribuït a potenciar i a prestigiar la nostra Universitat. Sincerament, moltes gràcies.

Deia en començar que era un honor i motiu de satisfacció acollir a la nostra Universitat aquest acte d'inauguració del Curs Universitari de Catalunya. Ho és per l'acte en si mateix. Però també ho és pel fet que enguany, a la UPC, commemorem algunes efemèrides rellevants: d'una banda el 40è aniversari de la constitució de la nostra Universitat a partir, inicialment, de les escoles tècniques superiors d'Enginyers Industrials de Barcelona i de Terrassa, i de l'Escola Tècnica Superior d'Arquitectura de Barcelona, a les quals, un any més tard, s'havien d'afegir les escoles universitàries d'Enginyeria Tècnica Industrial de Terrassa i de Vilanova i la Geltrú, així com les d'Arquitectura Tècnica de Barcelona, d'Enginyeria Tècnica de Mines de Manresa i d'Enginyeria Tècnica Agrícola de Girona i de Lleida.

Celebrem també enguany el centenari d'una de les nostres actuals escoles recentment integrada a la UPC: l'Escola Superior d'Agricultura de Barcelona, nascuda de la mà de la Diputació de Barcelona. I encara m'haig de referir a dos aniversaris més: el quarantè de l'Escola Tècnica Superior d'Enginyeria de Telecomunicacions de Barcelona, i el vintè de la posada en marxa de la llavors l'Escola Politècnica Superior de Castelldefels.

Són tots aquests uns aniversaris que ens omplen d'orgull, i alhora són també testimoni de la trajectòria d'una institució universitària que, com heu pogut veure en el vídeo resum de la nostra Memòria, és, cada vegada més, coneguda i reconeguda a nivell global per la qualitat de la seva activitat.

La UPC és avui doblement Campus d'Excel·lència Internacional pels seus projectes Barcelona Knowledge Campus (BKC) –conjuntament amb la Universitat de Barcelona--, i Campus de l'Energia. Tanmateix som capdavaners en nombre de patents, en creació d'empreses de base tecnològica, en transferència de resultats de la recerca i en lideratge i coordinació de projectes internacionals, d'entre els quals vull destacar el fet de ser centre coordinador del node Ibèria del KIC InnoEnergy.

Si he fet totes aquestes referències, ha estat pel convenciment que tinc que aquest bon fer de la UPC no és pas una excepció en el sistema universitari català. És, en tot cas, un exemple més de l'alta activitat i de la qualitat --tant en tasca docent com de recerca-- que desenvolupem les universitats catalanes, i, d'una manera especial, les universitats públiques. Unes universitats que la societat reclama que actuïn com a motor de canvi econòmic, social i de progrés; un rol del qual n'estem plenament convençuts i que no volem ni podem defugir pel bé del país.

M'haureu de permetre encara una altra dada en relació a la qualitat de la tasca que les universitats venim desenvolupant: Barcelona i Catalunya són avui el pol de coneixement científic i d'atracció de talent més potent del sud d'Europa. Si això és així --que ho és--, és en gran part gràcies al treball desplegat els darrers anys per les universitats catalanes i pels centres i instituts de recerca en el seu conjunt. Afegeixo encara alguns indicadors més: del miler llarg de distincions "starting grant" del Consell Europeu, d'entre les 75 que han estat obtingudes per joves investigadors de tot l'Estat, més de la meitat, 41 per ser precisos, han estat atorgades a investigadors que estan treballant a Catalunya. D'altra banda, dels 13 Campus d'Excel·lència Internacional, 5 ho són per projectes impulsats per universitats catalanes. I com acabem de saber aquests dies, dels 8 centres de recerca que han estat distingits com excel·lents a nivell internacional en la primera edició del programa estatal Severo Ochoa, 4 són catalans, i 2 d'ells vinculats a la UPC.

Si hem arribat fins aquí no ha estat ni per atzar, ni per casualitat. Han calgut molts esforços, moltes hores de dedicacions personals i col·lectives, molt talent i molta capacitat i creativitat. Però ha valgut la pena. Volem situar Barcelona i Catalunya en el mapa de la recerca i de l'educació superior i ho hem aconseguit. I ens en sentim legítimament orgullosos. D'aquesta manera, Catalunya lidera la producció científica de tot l'Estat i les universitats catalanes ocupen a més un lloc capdavanter en la producció científica del conjunt d'Europa. La nostra producció científica es troba per sobre de la mitjana francesa i al nivell de la mitjana dels països nòrdics.

En Francesc Xavier Grau Vidal, rector de la Universitat Rovira i Virgili, a *"La universitat pública catalana avui"*, escriu que "la societat catalana, no pas de manera aïllada ni tampoc excepcional a l'Estat espanyol i a bona part d'Europa, es troba davant la difícil, fins i tot dolorosa obligació de revisar profundament les bases sobre les quals s'ha desenvolupat els darrers trenta anys l'estat de benestar. La crisi econòmica mundial, que

en d'altres parts del món ha estat fonamentalment econòmico-financera, al nostre país ha posat en evidència que el model de creixement, sobretot els darrers deu anys, tenia en certa mesura peus de fang, la qual cosa ens ha dut a nivells d'endeutament públic i sobretot privat més enllà del que és sostenible en el marc global”.

Aquesta és la realitat avui, en un context altament competitiu i globalitzat que ens obliga a enfortir més encara la projecció i l'atracció de talent, si volem mantenir els nivells de qualitat en la docència i en la recerca que hem assolit. Paradoxalment, però, estem assistint a una forta reducció dels recursos públics, i tots els serveis públics se'n veuen afectats. També els que tenen a veure amb els pilars de la societat del benestar com ho són la salut, l'educació, la cohesió social... i, dins l'educació, la formació professional i la universitària. Ens hem acostumat a parlar de la recerca i de la seva excel·lència, com si això hagués estat possible aconseguir-ho d'un dia per l'altre.

La recerca de qualitat i l'excel·lència requereixen temps i molta estabilitat en els recursos. No es poden fer miracles. Per valoritzar el coneixement necessitem primer generar-lo.

L'educació és cara. Però encara resulta més car no invertir en educació. Per extensió: la recerca és cara, però encara resulta més car no treure'n profit. Una responsabilitat, aquesta de treure'n profit, que ha de ser compartida entre la universitat, l'empresa i l'administració. De què ens serveix ser el centre de producció científica més potent del sud d'Europa si com a societat no sabem o no podem aprofitar-nos-en?

Caldrà recordar-ho novament: la universitat catalana, la universitat pública catalana, mai no ha estat finançada com ho està a la resta d'Europa. La inversió pública en el sistema universitari català és de les més baixes de l'Europa occidental, per sota, fins i tot, de la mitjana espanyola; i això, tant en termes d'inversió per població com d'inversió

per PIB. Utilitzant només el referent espanyol, afegiré que les transferències corrents que l'any 2010 van ser de 926 M€ a Catalunya, haurien d'haver estat de 1.027 M€ per equiparar-se a la mateixa inversió per habitant, o de 1.210 M€ cas que apliquéssim un mateix percentatge d'inversió en relació al PIB; o de 1.289 M€ si prenem com a referència la relació entre producció científica i transferències corrents.

Correm un risc: el risc que tot allò que havíem aconseguit i consolidat es pugui malbaratar en ben poc temps. I ho hem d'evitar. I només ho podem evitar si actuem amb immediatesa, conscients que hem de ser curosos a l'hora d'aplicar mesures per no provocar un retrocés sobtat en el nivell de qualitat assolit. Des de les universitats estem disposats a fer un nou esforç per ser més eficients encara. Però en cap cas ens volem veure abocats a prendre mesures estructurals que malmetin els esforços que durant tants anys hem fet.

Ho sabem i en som conscients. Per acarar la situació crítica davant la qual ens trobem, cal l'esforç de tothom. Cal que tots hi posem quelcom de la nostra part. La universitat..., però també el govern. A la universitat correspon adaptar-se. I ho farem. Ho estem fent. L'esforç que ha fet la UPC per reduir el dèficit els darrers anys n'és un exemple. La millora en la gestió, així com la cerca de noves fonts de finançament vinculades fonamentalment a la recerca i la valorització del coneixement, n'han de ser unes de les claus. No es tracta només de reduir despeses, sinó que es tracta també de generar una major activitat aprofitant --com deia en començar-- l'indubtable potencial humà del qual les universitats disposem.

Però l'esforç que podem fer des de les universitats és limitat. Molt limitat. Especialment, si aquest esforç no es veu acompanyat per l'adopció d'altres iniciatives i mesures que, estrictament, no corresponen a la universitat prendre-les. Al govern correspon --i li reclamem-- que llideri la necessària reordenació del sistema universitari català per poder-lo fer més eficient i eficaç. Catalunya és un gran país, però no pas un país

gran. Potser ha arribat el moment de plantejar-nos, com a país, si l'actual model del qual disposem és l'adequat o hem d'avançar cap a un doble model d'universitats. Un doble model marcat per unes institucions acadèmiques que se centrin en activitats docents, i unes altres que facin de la recerca la seva principal raó de ser, i que siguin regides per un model de finançament vinculat a l'obtenció de resultats. Al govern li correspon també prendre la iniciativa de revisar el model de governança, tenint molt present que la governança —és a dir, la capacitat de posar en pràctica un pla de govern-- ha d'estar adaptada a allò que gestiona la universitat: el coneixement. Estem davant d'una institució acadèmica a la qual se li han ampliat les competències clàssiques sense que l'esquema de govern s'hagi modificat al mateix ritme.

Es pot discutir o no com ha de ser elegida la direcció i com s'ha d'establir el grau de participació dels col·lectius universitaris. Però, en qualsevol cas, és segur que aquesta direcció ha de poder actuar amb plena autonomia i retiment de comptes. Les estructures internes haurien d'articular-se al voltant d'un projecte, amb uns objectius concrets, i qui les governen haurien de poder exercir la seva funció sense contradiccions. Aquests són, en definitiva, alguns dels temes de governança que cal resoldre si realment volem fer un salt qualitatiu pel que fa a dotar a les universitats d'una major agilitat a l'hora de poder implementar polítiques innovadores.

Ho deia abans: les universitats hem d'assumir les nostres pròpies responsabilitats. També pel que fa a la gestió econòmica. L'autonomia universitària només tindrà ple sentit quant disposem d'un finançament just i adequat a la seva missió. Aquest és un equilibri que no es dona sempre. Ara mateix els que gestionem béns públics estem compromesos en l'aplicació de les mesures de contenció pressupostària que se'ns imposen. I ho farem. Però això no vol dir que renunciem als deutes històrics amb els quals les universitats venim carregant. Per això demanem al govern de la Generalitat de Catalunya --i també al de l'Estat—que, amb un diàleg franc i obert amb les universitats catalanes,

prenguin les decisions estructurals que siguin necessàries per fer financerament viable el conjunt del sistema universitari.

En unes altres paraules: us demanem –Conseller- un Pla de viabilitat a partir del qual fer front als canvis que ens venen a sobre, atès que les transformacions –i algunes seran radicals— no es poden implementar de la nit al dia. Com escrivia fa només uns dies el rector de la Universitat de Barcelona, Dídac Ramirez, “els recursos destinats a les universitats públiques no es poden veure de cap manera com una despesa, sinó com a clau mestra de les solucions que el nostre entorn demana amb urgència”.

Les universitats assumirem les nostres responsabilitats. Que ningú no ho dubti, malgrat les dificultats internes que l'exercici d'aquesta responsabilitat ens comporta i ens comportarà pel fet d'haver de reduir una part de la nostra activitat. Però, al costat d'això, hem de construir una alternativa a aquesta possible pèrdua d'activitat. Destruir construint és sempre més perillós que construir destruint, i, creieu-me, no es tracta d'un simple joc de paraules... Som conscients que per ser més eficients haurem d'incidir en l'estructura i en la forma de gestió. Haurem de saber trobar incentius que afavoreixin aquest canvi. Uns incentius que necessàriament hauran de ser més intel·lectuals que no pas econòmics.

Davant l'exigència i urgència que imposa el moment, no podem perdre més temps en lamentacions. Sabem que és en temps de crisi quan hi ha oportunitats. Sabem que hem de posar fil a l'agulla. Però hauríem de poder fugir de temptacions estrictament economicistes que poden millorar el present però comprometre seriosament el futur. Governar és decidir, és prioritzar i no pas retallar indiscriminadament.

Conseller: la situació econòmica ens obliga a redefinir les nostres estructures per ser més eficients: El problema és que, per fer-ho bé, cal tenir molt clar quin model d'Universitat volem o necessita Catalunya;

quin model de finançament tindrem; quin grau d'autonomia; quin marc legislatiu...

Haurem de tenir clar també si volem mantenir un sistema universitari d'excel·lència. Si ho volem, hem de flexibilitzar la normativa, deixar més llibertat a les universitats per poder introduir experiències pilot en nous models de gestió, tant dels nostres recursos humans com materials.

Com he dit abans: si avui la societat catalana disposa d'un sistema universitari que està reforçat amb una xarxa de centres de recerca vinculats de molta qualitat i amb un ampli prestigi internacional, és gràcies a l'esforç continuat de molta gent i durant molts anys. No és per casualitat que la major concentració de campus d'excel·lència universitària i de centres de recerca d'excel·lència estiguin aquí a casa nostra.

Serà molt difícil, per no dir impossible, mantenir aquests nivells de qualitat i d'excel·lència si s'amplia per al 2012 el tant per cent de retallada imposat per al 2011.

Conseller: sé que sou plenament conscient que les universitats no podem unilateralment tancar centres, ni tampoc reduir estudiants. També que les universitats no podem fer ERE's. El nostre marge de maniobra és molt petit. Optimitzar el mapa de titulacions per ser més eficients requereix un clar lideratge per part de la Conselleria, com també ho requereix clarificar les prioritats en matèria de recerca. En qualsevol cas, hem de ser conscients que els seus efectes i resultats no seran perceptibles a curt termini.

Sabem que les universitats estem al servei de la societat, i estem segurs que des de les universitats estem implicats en contribuir a la recuperació del teixit productiu i de l'economia del país. Tanmateix, des de les

universitats, també som conscients que el nostre impacte en la societat és escassament conegut i malauradament poc perceptible encara. D'aquí que finalitzi aquestes paraules convidant-vos, el proper dia 17 d'octubre, a La Pedrera, a l'acte de presentació de l'estudi que s'ha elaborat en el si de l'ACUP, entorn als "Impactes de les universitats públiques catalanes a la societat". Una anàlisi que posa, negre sobre blanc, la contribució que el sistema universitari català fa a la societat i al país.

Conseller: la situació per la qual estem travessant és molt més complicada i dura del que tots voldríem. Però si en aquests moments d'incerteses i de dubtes fem una mirada retrospectiva, ens adonarem que les nostres institucions –i em refereixo tant a la Generalitat de Catalunya com a les universitats— disposen d'una dilatada experiència i història multicentenària al llarg de la qual han hagut de superar moltes crisis i situacions complexes.

Des d'aquesta visió i des d'aquesta perspectiva, proclamo la meva confiança que també, en aquesta ocasió, ens en sabrem sortir. Només cal que sapiguem aprofitar les nostres oportunitats –que hi són— conscients de les nostres limitacions –que també n'hi ha--... Però cal que, per sobre de tot, siguem capaços de treballar --des de les administracions i les universitats--, colze a colze, amb l'objectiu de millorar les nostres estructures, fer-nos més eficients per poder donar resposta a allò que la societat continua esperant de nosaltres: que exercim de motor d'innovació, de progrés i de canvi per tal de continuar generant, transmetent i valoritzant el coneixement.

Gràcies per la vostra atenció!